

IJTIMOIIY-GUMANITAR SOHADA ILMIY-INNOVATSION TADQIQOTLAR

ILMIY METODIK JURNALI

ISSN 3060-5059

VOL.3 № 5

2026

BIOTIBBIYOT INNOVATSIYALARIGA DOIR POSTGUMANISTIK QARASHLARNING AXLOQIY-FUTUROLOGIK TADQIQI

Boymirzayeva Xurshida Sobirovna
Samarqand davlat tibbiyot universiteti, o'qituvchi

Annotatsiya

Mazkur maqolada biotibbiyot innovatsiyalariga doir postgumanistik : qarashlarning axloqiy va futurologik jihatlari tahlil qilinadi. Zamonaviy biotexnologiyalar, gen muhandisligi, sun'iy intellekt va kognitiv kengaytirish vositalari inson tabiatining o'zgarishiga olib kelmoqda. Postgumanizm konsepsiyasi doirasida insonning biologik chegaralarini kengaytirish masalalari muhokama qilinadi. Tadqiqotda ushbu jarayonlarning axloqiy oqibatlarini, ijtimoiy ta'siri va kelajakdagi rivojlanish istiqbollari o'rganiladi. Natijalar asosida muvozanatli rivojlanish va bioetik me'yorlarni takomillashtirish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqiladi.

Kalit so'zlar: postgumanizm, biotibbiyot innovatsiyalari, bioetika, futurologiya, gen muhandisligi, sun'iy intellekt, inson tabiatining transformatsiyasi.

ЭТИКО-ФУТУРОЛОГИЧЕСКОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ ПОСТГУМАНИСТИЧЕСКИХ ВЗГЛЯДОВ НА БИМЕДИЦИНСКИЕ ИННОВАЦИИ

Боймирзаева Хуршида Собировна
Самаркандский государственный медицинский университет, преподаватель

Аннотация

В данной статье анализируются этические и футурологические аспекты постгуманистических взглядов на биомедицинские инновации. Современные биотехнологии, геновая инженерия, искусственный интеллект и средства когнитивного расширения приводят к трансформации человеческой природы. В рамках концепции постгуманизма рассматриваются вопросы расширения биологических границ человека. В исследовании изучаются этические последствия данных процессов, их социальное влияние и перспективы дальнейшего развития. На основе полученных результатов разрабатываются рекомендации по обеспечению сбалансированного развития и совершенствованию биоэтических норм.

Ключевые слова: постгуманизм, биомедицинские инновации, биоэтика, футурология, геновая инженерия, искусственный интеллект, трансформация человеческой природы.

ETHICAL AND FUTUROLOGICAL STUDY OF POSTHUMANIST VIEWS ON BIOMEDICAL INNOVATIONS

Boymirzayeva Xurshida Sobirovna
Samarkand State Medical University, Lecturer

Abstract

This article analyzes the ethical and futurological aspects of posthumanist views on biomedical innovations. Modern biotechnologies, genetic engineering, artificial intelligence, and cognitive enhancement technologies are leading to transformations in human nature. Within the framework of posthumanism, the issue of expanding the biological boundaries of humans is discussed. The study examines the ethical consequences of these processes, their social impact, and future development prospects. Based on the findings, recommendations are proposed for balanced development and the improvement of bioethical standards.

Keywords: posthumanism, biomedical innovations, bioethics, futurology, genetic engineering, artificial intelligence, transformation of human nature.

Postindustrial jamiyatda ilm-fan va texnologiyaning jadal rivojlanishi inson haqidagi an'anaviy tasavvurlarni tubdan o'zgartirib bormoqda. Ayniqsa, biotibbiyot innovatsiyalari va raqamli texnologiyalar inson organizmini o'zgartirish, uning imkoniyatlarini kengaytirish va hatto yangi biologik shakllarni yaratish imkonini bermoqda. Shu jarayonlar natijasida postgumanizm tushunchasi shakllanib, insonning biologik va ijtimoiy chegaralarini qayta ko'rib chiqishga undamoqda.

Postgumanistik qarashlar insonni tabiat markazi sifatida emas, balki texnologiyalar bilan uyg'unlashgan mavjudot sifatida talqin qiladi. Bu esa bioetika, ijtimoiy tenglik, inson huquqlari va madaniy qadriyatlar bilan bog'liq yangi muammolarni yuzaga keltiradi. Zamonaviy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, gen muhandisligi, neyrotexnologiyalar va sun'iy intellekt insoniyat kelajagini belgilovchi asosiy omillardan biriga aylanmoqda [1;108-b.].

Mazkur maqolaning maqsadi biotibbiyot innovatsiyalariga doir postgumanistik qarashlarning axloqiy va futurologik jihatlarini tahlil qilishdan iborat. Tadqiqot obyekti biotibbiyot innovatsiyalari bo'lsa, predmeti ushbu innovatsiyalar asosida shakllanayotgan postgumanistik qarashlarning jamiyat va axloq tizimiga ta'siridir.

METODLAR

Tadqiqotda kompleks ilmiy yondashuv qo'llanilib, bir nechta metodlar uyg'un holda ishlatildi. Adabiyotlar tahlili orqali postgumanizm, bioetika va biotibbiyot innovatsiyalariga oid ilmiy manbalar o'rganildi. Taqqoslash metodi yordamida turli nazariy yondashuvlar va xalqaro tajribalar solishtirildi.

Shuningdek, futurologik tahlil metodi asosida biotibbiyot innovatsiyalarining kelajakdagi rivojlanish yo'nalishlari prognoz qilindi. Empirik yondashuv orqali mutaxassislar fikrlari va ilmiy tadqiqotlar natijalari umumlashtirildi. Nazariy umumlashtirish metodi yordamida olingan ma'lumotlar tizimlashtirilib, ilmiy xulosalar shakllantirildi.

Avvalo, adabiyotlar tahlili metodi asosida postgumanizm, biotibbiyot innovatsiyalari, bioetika va futurologiya sohalariga oid ilmiy manbalar o'rganildi. Mahalliy va xorijiy olimlarning ilmiy ishlari, monografiyalari va maqolalari tizimli ravishda tahlil qilinib, mavzuga oid asosiy nazariy yondashuvlar aniqlab olindi. Ushbu metod orqali inson tabiatining transformatsiyasi, texnologik rivojlanish va axloqiy muammolar o'rtasidagi bog'liqlik ilmiy jihatdan asoslab berildi.

Taqqoslash va solishtirma tahlil metodlari yordamida turli ilmiy maktablar va konsepsiyalarning yondashuvlari qiyosiy o'rganildi. Xususan, klassik gumanizm va postgumanizm o'rtasidagi farqlar, shuningdek, biotibbiyot innovatsiyalariga nisbatan turli madaniy va ijtimoiy qarashlar solishtirildi. Bu metod tadqiqot natijalarining obyektivligini oshirishga xizmat qildi [2;21-22-b.].

Futurologik tahlil metodi tadqiqotning muhim qismi sifatida qo'llanildi. Ushbu metod orqali biotibbiyot innovatsiyalarining kelajakdagi rivojlanish yo'nalishlari, ularning insoniyat taraqqiyotiga ehtimoliy ta'siri va yuzaga kelishi mumkin bo'lgan axloqiy muammolar prognoz qilindi. Ssenariy tahlili asosida turli rivojlanish variantlari ishlab chiqilib, ularning ijobiy va salbiy oqibatlari baholandi.

NATIJALAR

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, biotibbiyot innovatsiyalari postgumanistik qarashlarning shakllanishiga kuchli ta'sir ko'rsatmoqda. Gen muhandisligi va neyrotexnologiyalar insonning biologik imkoniyatlarini kengaytirib, uning jismoniy va aqliy salohiyatini oshirishga xizmat qilmoqda. Sun'iy intellekt asosidagi tizimlar esa tibbiyotda qaror qabul qilish jarayonini avtomatlashtirib, davolash samaradorligini oshirmoqda.

Biroq, ushbu jarayonlar bilan bog'liq axloqiy muammolar ham yuzaga kelmoqda. Inson tabiatini o'zgartirish, genetik modifikatsiya va sun'iy organizmlar yaratish masalalari bioetika nuqtai nazaridan bahsli hisoblanadi. Shuningdek, innovatsiyalarga teng kirish imkoniyatining cheklanganligi ijtimoiy tengsizlikni kuchaytirishi mumkin.

Shuningdek, tadqiqot ko'rsatdiki, biotibbiyot innovatsiyalarining jamiyatdagi axloqiy me'yorlarga ta'siri juda murakkab. Postgumanistik qarashlar doirasida texnologik rivojlanish insonning tabiiy chegaralarini kengaytirishi, shaxsiy huquq va mas'uliyat masalalarini yangi kontekstga olib chiqishi aniqlangan. Bu esa bioetika standartlarini qayta ko'rib chiqish va normativ-huquqiy bazani yangilash zaruratini yuzaga keltiradi.

Tadqiqot davomida raqamli tibbiyot va telemeditsina vositalarining postindustrial jamiyatdagi roliga alohida e'tibor qaratildi. Ushbu innovatsiyalar sog'liqni saqlash tizimini yanada samarali qiladi, tibbiy xizmatlarga kirishni osonlashtiradi, ammo shu bilan birga ma'lumotlarning maxfiyligi va shaxsiy huquqlarni himoya qilish masalalarini ham kuchaytiradi [3; 140-b.].

Empirik tahlillar shuni ko'rsatdiki, biotibbiyot innovatsiyalarining ijtimoiy qabul qilinishi turli ijtimoiy qatlamlarda farq qiladi. Yuqori malakali mutaxassislar va ilmiy jamoalar innovatsiyalarni tez qabul qilsa, aholi orasida ularning axloqiy va madaniy jihatlariga nisbatan ehtiyotkorlik kuzatiladi. Bu esa jamiyatda texnologiyaga nisbatan ongli yondashuv va ma'lumot tarqatish strategiyalarini ishlab chiqish zaruratini ko'rsatadi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, postgumanistik qarashlar biotibbiyot innovatsiyalari bilan

bog'liq ijtimoiy va madaniy o'zgarishlarni prognoz qilishda samarali vosita hisoblanadi. Ular inson va texnologiya o'rtasidagi munosabatlarni yangi asosda tahlil qilish, axloqiy dilemmani aniqlash va kelajak uchun strategik qarorlar ishlab chiqishga yordam beradi.

Bundan tashqari, tahlil shuni ko'rsatdiki, biotibbiyot innovatsiyalari ijtimoiy barqarorlikni oshirishga ham ta'sir qiladi. Masalan, ilg'or tibbiy texnologiyalar kasalliklarni kamaytirish orqali iqtisodiy samaradorlikni oshiradi, sog'lom avlodni tarbiyalash va ishchi kuchini yaxshilash orqali ijtimoiy rivojlanishga hissa qo'shadi. Shu bilan birga, innovatsiyalarni noto'g'ri qo'llash yoki axloqiy jihatdan e'tiborsiz qarashlar ijtimoiy qarama-qarshilik va etika muammolarini kuchaytirishi mumkin.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, postgumanistik biotibbiyot yondashuvlari orqali jamiyatning turli qatlamlari o'rtasida muvozanatni saqlash, axloqiy prinsiplar va inson qadriyatlarini himoya qilish imkoniyati mavjud. Shu bilan birga, texnologik va ijtimoiy taraqqiyot o'rtasida muvozanatni saqlash uchun davlat siyosati va bioetika standartlari muhim ahamiyat kasb qiladi [4; 120-b.].

Tadqiqot davomida aniqlanishicha, biotibbiyot innovatsiyalari nafaqat tibbiyot sohasi, balki madaniyat, ta'lim va siyosatga ham ta'sir qiladi. Bu esa postindustrial jamiyatda bilimga asoslangan, axloqiy va ijtimoiy jihatdan barqaror rivojlanish strategiyalarini ishlab chiqish zaruratini ko'rsatadi.

Umuman olganda, tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, postgumanistik qarashlar asosida biotibbiyot innovatsiyalarini baholash va boshqarish jamiyat etosferasini rivojlantirish, inson qadriyatlarini himoya qilish va texnologik taraqqiyotning ijtimoiy muvozanatini saqlashda muhim ahamiyatga ega.

MULOHAZA

Olingan natijalar shuni ko'rsatdiki, postgumanistik qarashlar insoniyat rivojlanishining yangi bosqichini ifodalaydi. Bu jarayon ijobiy imkoniyatlar bilan bir qatorda jiddiy xavf-xatarlarni ham o'z ichiga oladi. Biotibbiyot innovatsiyalari inson hayotini yaxshilashga xizmat qilsa-da, uning tabiiy mohiyatini o'zgartirish ehtimoli mavjud.

Shu sababli, ilmiy taraqqiyot va axloqiy qadriyatlar o'rtasida muvozanatni saqlash zarur. Bioetika tamoyillariga asoslangan yondashuv postgumanistik rivojlanishni nazorat qilishda muhim ahamiyatga ega. Jamiyatda ushbu masalalar bo'yicha keng muhokamalar olib borilishi va ijtimoiy ongini shakllantirish muhimdir. Muloqot va axborot texnologiyalari bilan integratsiyalashgan biotibbiyot innovatsiyalari jamiyatning turli qatlamlariga o'zgacha ta'sir qiladi. Yuqori malakali mutaxassislar va ilmiy jamoalar innovatsiyalarni tez qabul qilsa, keng aholida axloqiy mas'uliyat, shaxsiy huquqlar va axloqiy dilemmani tushunish darajasi sezilarli farq qiladi. Shu sababli, biotibbiyot innovatsiyalarini jamiyatda tatbiq etishda axborot va ma'lumot tarqatishning samarali strategiyalari muhim ahamiyat kasb qiladi [4; 130–133-b.].

Tadqiqot davomida aniqlanishicha, gen muhandisligi va sun'iy intellekt asosidagi tibbiy yechimlar inson tabiiy chegaralarini kengaytirishi mumkin, bu esa axloqiy va madaniy dilemmani kuchaytiradi. Shu sababli, postgumanistik yondashuvlar bioetika standartlarini qayta ko'rib chiqish va texnologiyalarning ijtimoiy qabul qilinishini tahlil qilishda muhim vosita hisoblanadi. Tadqiqot shuni ko'rsatdiki, axloqiy me'yorlar va normativlar texnologiyalar rivojiga qarshi emas, balki uni muvofiqlashtiruvchi instrument sifatida ishlatilishi lozim.

Postindustrial jamiyatda biotibbiyot innovatsiyalari ijtimoiy muvozanat va barqarorlikka ham ta'sir qiladi. Tibbiyotdagi ilg'or texnologiyalar kasalliklarni kamaytirish va sog'lom avlodni tarbiyalash orqali iqtisodiy samaradorlikni oshiradi. Shu bilan birga, innovatsiyalarni noto'g'ri yoki etik jihatdan e'tiborsiz qo'llash ijtimoiy qarama-qarshilik va muammolarni kuchaytirishi mumkin. Bu esa davlat siyosati, bioetika qonunchiligi va ijtimoiy normativlarni yangilash zaruratini oshiradi.

Tadqiqot shuni ko'rsatdiki, postgumanistik qarashlar biotibbiyot innovatsiyalarini baholashda, ularning ijtimoiy va madaniy oqibatlarini prognoz qilishda samarali yondashuv hisoblanadi. Ushbu yondashuv yordamida innovatsiyalarning kelajakdagi ijobiy va salbiy oqibatlari, axloqiy dilemmasi va jamiyat etosferasiga ta'siri tizimli ravishda aniqlanishi mumkin.

Shuningdek, muloqot va tajribalar ko'rsatdiki, biotibbiyot innovatsiyalari jamiyatdagi boshqa sohalar, xususan ta'lim, madaniyat va siyosat bilan o'zaro bog'liqdir. Texnologik rivojlanish faqat tibbiyot bilan cheklanmay, ijtimoiy rivojlanish, iqtisodiy samaradorlik va madaniy qadriyatlarining yangilanishiga ham hissa qo'shadi. Shu bilan birga, innovatsiyalarning jamiyatga tatbiqi shaxsiy va kollektiv mas'uliyatni oshirish, bioetika normalarini rivojlantirish va kelajak strategiyalarini shakllantirishga xizmat qiladi [5; 21–23-b.].

Tadqiqot mulohazalaridan kelib chiqadiki, postindustrial jamiyatda biotibbiyot innovatsiyalarini boshqarish va ularni axloqiy, ijtimoiy va madaniy kontekstda muvofiqlashtirish uchun interdisiplinar yondashuv zarur. Bu yondashuv tibbiyot mutaxassislari, bioetiklar, futurologlar va siyosatchilar o'rtasidagi

hamkorlikni ta'minlaydi, innovatsiyalarning ijtimoiy qabul qilinishini oshiradi va jamiyat etosferasini barqaror rivojlantirishga yordam beradi.

Umuman olganda, tadqiqot mulohazalari shuni ko'rsatadiki, postgumanistik qarashlar biotibbiyot innovatsiyalari rivojini nazorat qilish, ularning axloqiy va ijtimoiy oqibatlarini baholash va kelajak strategiyalarini shakllantirishda muhim ahamiyatga ega. Shu bilan birga, jamiyatning turli qatlamlari o'rtasida innovatsiyalarni qabul qilish, axloqiy mas'uliyat va bioetika normalarini uyg'unlashtirish zarur.

XULOSA VA TAVSIYALAR

Xulosa qilib aytganda, biotibbiyot innovatsiyalari postgumanistik qarashlarning shakllanishida muhim rol o'ynaydi. Ular inson imkoniyatlarini kengaytirish va hayot sifatini yaxshilashga xizmat qilsada, axloqiy va ijtimoiy muammolarni ham keltirib chiqaradi.

Tavsiyalar sifatida bioetika tamoyillarini kuchaytirish, innovatsiyalarga teng kirishni ta'minlash, ilmiy tadqiqotlarni ijtimoiy manfaatlariga mos ravishda rivojlantirish va aholining ushbu sohadagi bilimini oshirish zarur. Shuningdek, futurologik tadqiqotlarni kengaytirish orqali kelajakdagi xavf va imkoniyatlarni oldindan baholash muhimdir.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, postindustrial jamiyatda biotibbiyot innovatsiyalari inson hayoti sifatini oshirish, kasalliklarni kamaytirish va sog'lom avlodni shakllantirish kabi ijobiy ta'sirlar bilan birga, axloqiy, ijtimoiy va madaniy dilemmalarni ham yuzaga keltiradi. Postgumanistik yondashuvlar biotibbiyot texnologiyalarining ijtimoiy qabul qilinishi, axloqiy me'yorlar bilan uyg'unlashishi va kelajak avlod uchun barqaror rivojlanish imkoniyatlarini ta'minlashda samarali vosita bo'lib xizmat qiladi. Shu bilan birga, innovatsiyalarning noto'g'ri yoki cheklovsiz tatbiqi ijtimoiy qarama-qarshiliklar, bioetika dilemmasi va madaniy qadriyatlar bilan bog'liq muammolarni kuchaytirishi mumkin.

Tavsiya qilinadi: davlat siyosati biotibbiyot innovatsiyalarini tartibga solishda axloqiy, ijtimoiy va madaniy aspektlarni inobatga olishi kerak. Shu bilan birga, postgumanistik yondashuvlar asosida innovatsiyalarning kelajak oqibatlarini prognoz qilish va strategik rejalashtirish zarur. Bioetika komissiyalari, ilmiy jamoalar va ijtimoiy tashkilotlar o'rtasida hamkorlikni kuchaytirish orqali innovatsiyalarning xavfsiz va samarali tatbiqi ta'minlanishi mumkin.

Shuningdek, biotibbiyot innovatsiyalarini jamiyatga tatbiq etishda ijtimoiy qatlamlar o'rtasidagi tenglikni saqlash, resurslar taqsimoti va axloqiy mas'uliyatni oshirish muhimdir. Innovatsiyalar yuqori darajadagi texnologik yutuqlar bilan birga, inson huquqlari, shaxsiy ma'lumotlar xavfsizligi va ijtimoiy adolat me'yorlariga rioya qilishi lozim. Shu jihatdan, postgumanistik yondashuvlar axloqiy normativlarni ishlab chiqishda va jamiyat etosferasini muvofiqlashtirishda samarali asos sifatida xizmat qiladi.

Tadqiqot natijalariga ko'ra, biotibbiyot innovatsiyalarining ijtimoiy, axloqiy va madaniy oqibatlarini monitoring qilish, bioetika standartlarini yangilash va texnologik yechimlarni jamiyat ehtiyojlariga moslashtirish zarur. Shu bilan birga, ilmiy jamoalar va siyosatchilar hamkorligi orqali innovatsiyalarni strategik boshqarish ijtimoiy barqarorlik va kelajak avlod manfaatlarini ta'minlashga yordam beradi.

Xulosa qilib aytganda, postgumanistik yondashuvlar biotibbiyot innovatsiyalarini boshqarish va ularni jamiyat etosferasiga integratsiyalashda ilmiy, axloqiy va strategik yo'nalishlarni belgilash imkonini beradi. Shu bilan birga, jamiyatdagi turli qatlamlar o'rtasida innovatsiyalarning qabul qilinishi, bioetika normalari va ijtimoiy mas'uliyat uyg'unligini ta'minlash zarur.

Ushbu maqola natijalari asosida quyidagi tavsiyalar ishlab chiqiladi: biotibbiyot innovatsiyalarini jamiyatga tatbiq etishda postgumanistik yondashuvlar va bioetika me'yorlarini hisobga olish, innovatsiyalarni boshqarish tizimini mustahkamlash, axloqiy va ijtimoiy monitoring tizimlarini joriy etish, ilmiy-ijtimoiy hamkorlikni rivojlantirish, axborot tarqatish va ta'lim dasturlarini kengaytirish orqali jamiyatda barqaror rivojlanish va ijtimoiy adolatni ta'minlash. Shu bilan birga, davlat siyosati va qonunchilik innovatsiyalarni inson huquqlari va ijtimoiy qadriyatlar doirasida tartibga solishi zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Karimov I. Ilm-fan va jamiyat taraqqiyoti. — Toshkent: Fan, 2020. — 180 b.
2. Tursunov A. Biotibbiyot va zamonaviy texnologiyalar. — Toshkent: Ta'lim, 2021. — 165 b.
3. Rustamova D. Bioetika asoslari. — Samarqand: Ilm, 2019. — 140 b.
4. Mirzaev S. Postgumanizm va texnologik taraqqiyot. — Toshkent: Akademik nashr, 2022. — 120 b.
5. Nazarov B. Jamiyat va innovatsion rivojlanish. — Toshkent: Fan va ta'lim, 2018. — 150 b.
6. Johnson L. Posthumanism and Bioethics. — New York: Education World, 2017. — 200 p.
7. Ahmedova M. Innovatsion tibbiyot va axloq. — Toshkent: O'qituvchi, 2023. — 210 b.
8. Smith R. Future of Humanity and Technology. — London: Routledge, 2019. — 190 p.